

Gebruik deze inspiratiefolders om meer te weten te komen over differentiëren in de les en ideeën op te doen over de verschillende manieren waarop je kunt differentiëren.

Meer weten?

De basisstappen baseren we op de informatie uit het boek *Differentiëren* is te leren van Meike Berben en Mirjam van Teeseling (CPS Onderwijsontwikkeling en advies, maart 2014)

Samengesteld door:

A. Luijten (Het Rijks)
M. de Jongh (NSG)
C. Stoffels (Canisius College)

Als onderdeel van project STOER van Academische Opleidingsschool Passie voor Leren. www.passievoorleren.eu

Differentiëren vereist dat je goed nadenkt over je lesdoelen en de behoefte van je leerlingen: wat willen de leerlingen weten, wat hebben ze nodig? Wat moeten ze kunnen en kennen? Deze 5 stappen neem je om tot een gedifferentieerd lesontwerp te komen:

1

Verzamel gegevens over je leerlingen.

2

Analyseer deze gegevens.

3

Cluster op basis van objectieve criteria.

4

Bereid je les in detail voor
– wat gaat elk cluster doen?

5

Organiseer je les – opstelling, materialen, afspraken over geluid, gedrag, etc.

DIFFERENTIATIE - DE RANDVOORWAARDEN

Gedifferentieerd onderwijs aanbieden is geen oppervlakkige verandering, maar een verandering in de onderwijscultuur. Volgens Tomlinson (2003) moeten schoolleiders zich realiseren dat differentiatie niet enkel om een kleine verandering in pedagogische aanpak vraagt. Scholen moeten duidelijke doelen stellen en alle betrokkenen moeten zich blijven inzetten om deze doelen te halen. Het gaat om het opnieuw vormgeven van het onderwijs, wat echter alleen kan plaatsvinden en geborgd worden als aan een aantal voorwaarden op school- en lesniveau wordt voldaan.

OP SCHOOLNIVEAU

1 EXPERTS & SCHOLING

Het is noodzakelijk dat experts worden geraadpleegd en scholing wordt aangeboden om kennis en vaardigheden te ontwikkelen.

2 STEUN & EIGENAARSCHAP

Docenten moeten gesteund worden in hun ontwikkeling. Er moet ruimte zijn om fouten te maken en moeite en twijfels uit te spreken, anders verwordt differentiatie tot een dogma en zal het niet geborgd worden omdat de docent geen eigenaar is van deze vernieuwing.

3 REFLECTIE & EVALUATIE

Omgaan met verschillen moet een terugkerend onderwerp zijn in de gespreks- en reflectiecyclus, in de eventuele leerlingenquête, bij het doorlopen van de PDCA-cyclus en in de kwaliteitscontrole.

4 1 LANGETERMIJNDOEL

Chapman en Gregory (2002) concluderen dat docenten differentiatie het beste leren toepassen door per schooljaar één onderwerp of aspect van hun vak te kiezen en uit te werken en met een groep collega's samen te leren die hetzelfde langetermijndoel voor ogen hebben.

5 ROOSTER & GEBOUW

Het rooster moet flexibel zijn, zodat bijvoorbeeld hergroepering van klassen in parallele uren mogelijk is. Het gebouw moet ruimte bieden aan leerlingen die individueel of in groepsverband buiten het klaslokaal mogen werken.

6 ICT-FACILITEITEN

ICT kan veel bijdragen: adaptieve lesmethodes zijn volop in ontwikkeling. Goed werkende WiFi, ELO en goedwerkende devices (voor leerlingen) zijn minimaal vereist.

OP LESNIVEAU

1 GROEPSGROOTTE

Volgens Bosker (2015) laat zowel Amerikaans als Nederlands onderzoek zien dat de groepsomvang effect heeft op prestaties van leerlingen. Om goed te kunnen differentiëren is de ideale groepsomvang 15 à 20 leerlingen.

De voordelen hiervan:

- De leerkracht kan eerder onderkennen welke leerlingen extra hulp nodig hebben;
- De instructie, het tempo en de verwerking van de stof kunnen eenvoudiger aangepast worden;
- Leerlingen kunnen zich minder gemakkelijk terugtrekken.

Op de meeste scholen zal het niet zomaar mogelijk zijn de klassen kleiner te maken, maar door efficiënt clusteren, flexibele ruimtes (met opvang?) en rooster kun je toch kleinere subgroepen creëren.

2 KLASSENMANAGEMENT

Meike Berben (2014) geeft ook aan dat goed klassenmanagement een voorwaarde is voor differentiëren. Als een klas erg onrustig is en slecht kan omgaan met uitgestelde aandacht, is differentiëren praktisch onmogelijk.

3 LESVOORBEREIDING

Een goede lesvoorbereiding is essentieel voor het slagen van een gedifferentieerde les. Gebruik hierbij de 5 stappen [Berben 2014]:

1. Verzamel gegevens over je leerlingen.
2. Analyseer deze gegevens.
3. Cluster op basis van deze objectieve criteria.
4. Bereid je les in detail voor – wat gaat elk cluster doen?
5. Organiseer je les – tafelopstelling, materialen en werkafspraken over geluid, gedrag, etc.

passie voor leren inspiratiefolders

Samengesteld door: A. Luijten (Het Rijks)
M. de Jongh (NSG)
C. Stoffels (Canisius College)

Als onderdeel van project STOER van Academische
Opleidingsschool Passie voor Leren.
www.passievoorleren.eu

WIJ BIEDEN AAN:

Een van de belangrijkste voorwaarden voor differentiatie in de les is een goede samenwerking en uitwisseling tussen docenten. Het is niet vol te houden als iedereen telkens zelf het wiel moet uitvinden. Daarom hierbij een overzicht van wat wij aan ondersteuning, tips en good practices aanbieden:

1. Een workshop voor docenten en studenten van docentenopleidingen. Tijdens deze workshop gaan we met de deelnemers in gesprek over differentiatie, staan we stil bij de 5 stappen. Daarna splitsen we ons op in 2 subgroepen waarin de deelnemers aan de slag gaan met het ontwerpen van een gedifferentieerde les.
2. Een animatiefilmpje met achtergrondinformatie over differentiëren in de les. Dit filmpje is beschikbaar op EDpuzzle. Een online tool die o.a. gebruikt kan worden voor Flipping the Classroom. Maak een account aan en zoek op 'STOER Differentiëren in de les'.
3. Differentiatie Discussie Topics -- een set kaartjes die u kunt inzetten om met uw collega's in gesprek te gaan over differentiatie.
4. Verschillende inspiratiefolders:
 - Differentiëren = klein beginnen
 - Clusteren.
 - De hele taak eerst.
 - Expertrollen.
 - Keuzebord.
 - Leermenu.
 - Niveaugroepen.
 - Verlengde instructie (IGDI-model)

Onderdeel 2 t/m 4 zijn ook te combineren in een kleine selfserviceworkshop waarbij collega's naar voorkeur en behoefte gebruik kunnen maken van de materialen bij u op school, zonder dat het nodig is om de workshopleiders van Passie voor Leren uit te nodigen.

HOE VERDER?

Een voorwaarde voor verdergaand omgaan met verschillen en gepersonaliseerd leren in de toekomst is een verregaande aanpassing van de schoolorganisatie. Zoals Bosker [2015] zegt:

"Differentiatie heeft het meest effect als het is ingebed in een bredere context waarin ook aandacht is voor bijvoorbeeld aangepaste instructie, voortgangscntrole en opbrengstgericht werken." "Pas als de manier van groeperen, het onderwijsaanbod, de instructie, het toetsgebruik en de feedback op elkaar zijn afgestemd in een bredere onderwijsaanpak komt differentiatie leerlingen ten goede."

Het volledige onderzoek van Bosker is te lezen via [deze link](#).

Dus als een leerling echt zijn eigen leerroute moet kunnen volgen, dan moeten de schotten tussen afdelingen en jaarlagen flexibel zijn. Een leerling moet in de toekomst bepaalde vakken op een hoger niveau kunnen afsluiten. Op verschillende scholen in NL wordt hiermee geëxperimenteerd naar het voorbeeld van de Kunskapsskolan uit Zweden. Hierover is meer te lezen via [deze link](#)

DIFFERENTIËREN = KLEIN BEGINNEN

Als je begint met differentiatie in je lessen, begin dan klein! Kies één onderwerp, één vaardigheid of één project waarvan je vindt dat je leerlingen behoefte hebben aan een aanpak die meer op maat is. Als je eerst naar de kleine manieren kijkt waarop je meer kunt differentiëren zul je merken dat je eigenlijk al wel al het een en ander doet om tegemoet te komen aan de verschillen tussen je leerlingen. Die twee elementen van differentiatie komen aan bod in deze folder: wat doe je eigenlijk al en hoe kun je klein beginnen?

DIFFERENTIATIE - WAT DOE IK AL?

We zijn allemaal bekend met zelfevaluatie en reflectie. Ook om te bepalen in welke mate je al rekening houdt met verschillen is het goed om je eigen onderwijs onder de loep te nemen. De uitkomst is een startpunt om (samen) doelen te stellen en je verder te ontwikkelen. De onderstaande stellingen zijn een selectie uit een zelfassessment tool ontwikkeld door de Universiteit van Florida. [De volledige tool kunt u hier downloaden.](#)

Vul het onderstaande schema in: ($V = \text{vaak}$ / $S = \text{soms}$ / $N = \text{nooit}$)

1	Leerlingen mogen keuzes maken over hun eigen leerproces.	
2	Leerlingen begrijpen dat 'eerlijk' niet altijd 'gelijk' betekent - sommige leerlingen krijgen meer instructie/aandacht omdat ze meer nodig hebben.	
3	Alle leerlingen weten wat het lesdoel is en de relatie van dit lesdoel tot de 'echte' wereld.	
4	Vooraf is duidelijk wat de leerlingen moeten kunnen en kennen na afronding van de les(senserie) of het project.	
5	Leerlingen krijgen gerichte feedback op hun leerproces, aanpak en voortgang.	
6	Leerlingen mogen op verschillende manieren laten zien wat ze hebben geleerd.	
7	D.m.v. formatieve assessment krijgen de leerlingen inzicht in hun voortgang.	
8	De lesdoelen en lesactiviteiten zijn voor alle leerlingen uitdagend.	
9	Instructie wordt op verschillende manieren aangeboden.	
10	Leerlingen worden geclusterd n.a.v. formatieve of summatieve toetsing – deze groepen verschillen zoals ook de lesdoelen verschillen.	

...EN WAT DOEN WIJ?

Onderwijsvernieuwing kun je niet alleen! Dit geldt natuurlijk ook voor gedifferentieerd onderwijs! Volgens het meest recente onderzoek van Bosker uit 2015 heeft differentiatie namelijk alleen effect “als het is ingebed in een bredere context waarin ook aandacht is voor bijvoorbeeld aangepaste instructie, voortgangscontrole en opbrengstgericht werken.” “Pas als de manier van groeperen, het onderwijsaanbod, de instructie, het toetsgebruik en de feedback op elkaar zijn afgestemd in een bredere onderwijsaanpak komt differentiatie leerlingen ten goede.”

Als je een studiedag of middag organiseert in het kader van omgaan met verschillen kun je met je collega's Differentiatie Bingo spelen van 'Klasse', het Belgische communicatieplatform voor onderwijsprofessionals 'Klasse'.

(klik op het plaatje voor de link)

Ga sowieso in gesprek met je collega's/medestudenten en schoolleiding. Gebruik hiervoor bijvoorbeeld de **Differentiatie Discussie Topics** (die ook zijn samengesteld voor dit project van Passie voor Leren) om elkaars voorkennis, mening en visie te verkennen.

Bereid je gedifferentieerde les voor in 5 stappen:

1. Verzamel gegevens over je leerlingen.
2. Analyseer deze gegevens.
3. Cluster op basis van deze objectieve criteria.
4. Bereid je les in detail voor – wat gaat elk cluster doen?
5. Organiseer je les – tafelopstelling, materialen en werkafspraken over geluid, gedrag, etc.

[Berben e.a., 2014]

Bekijk ons informatiefilmpje over differentiëren in de les op EDpuzzle.

Samengesteld door: A. Luijten (Het Rijks)
M. de Jongh (NSG)
C. Stoffels (Canisius College)

Als onderdeel van project STOER van Academische Opleidingsschool Passie voor Leren.
www.passievoorleren.eu

KLEIN BEGINNEN - EEN AANTAL TIPS

TIP 1

Gebruik materiaal van de methode.

De lesmethode biedt al allerlei mogelijkheden voor formatieve assessments en alternatieve verwerkingsvormen. Je kunt bestaande opdrachten gebruiken om je leerlingen te clusteren in 2 groepen. (bekijk de inspiratiefolder over clusteren voor meer ideeën)

...maar durf ook te schrappen in je methode.

Om tijd en ruimte te creëren om je lessen gedifferentieerder in te richten zul je moeten schrappen in de methode. Moet je alles wel doen? Kijk goed naar je lesdoelen en durf te kiezen! Jij bent de expert, je weet heel goed wat je leerlingen nodig hebben om verder te komen.

TIP 2

Wees flexibel.

Maak gebruik van ruimtes die bedoeld zijn voor zelfwerkzaamheid door na het clusteren van je klas 1 groep soms daar te laten werken.

Verdeel taken met een collega: hij/zij verzorgt bijvoorbeeld een hoorcollege en jij geeft extra uitleg aan de zwakkere leerlingen.

Geen tijd om extra materiaal te maken voor sterke leerlingen? Geef hun dan de ruimte om te werken aan andere vakken (hierbij is afstemming met mentor of andere vakdocent wel aan te raden).

TIP 3

Differentieer met behulp van je (bestaande) lesplanner.

Je kunt differentiëren n.a.v. niveau, instructiebehoefte en tempo door een aantal kleine wijzigingen te maken in je huidige lesplanner.

- **Niveau:** Begin de les met een formatief toetsje dat laat zien wat de voorkennis van de leerling m.b.t. het leerdoel van die les is. A.d.h.v. het resultaat kun jij de leerlingen indelen in 2 groepen – 1 groep die eerst nog meer uitleg krijgt of samen oefent en 1 groep die zelfstandig verdergaat of verdiept.
- **Behoeft:** A.d.h.v. het hierboven genoemde formatieve toetsje, óf het nakijken van bijvoorbeeld huiswerk, kun je leerlingen ook zelf hun instructiebehoefte laten inschatten. Als een leerling de voorkeur geeft aan zelf de stof doornemen of een filmpje opzoeken over het thema i.p.v. jouw verdere uitleg volgen, dan kan dat ook.
- **Tempo:** Houd een opdracht achter de hand waar de leerlingen aan kunnen werken als ze klaar zijn. Dat kan huiswerk zijn, maar ook een verdiepingsopdracht.

Je bereidt nu eigenlijk 2 lessen voor. Je kunt deze voorbereiding ook verdelen met een collega - pak beide n1 groep en werk die les uit! Of kijk wie parallelklassen hebben en ontwikkel dat jaar voor die groep een gedifferentieerde aanpak. Volgend jaar is dan weer een andere klas aan de beurt.

Kijk voor meer uitleg en een uitgewerkt voorbeeld [op deze pagina van Leerling2020](#)

CLUSTEREN - HOE DOE JE DAT?

Als je wilt omgaan met verschillen tussen leerlingen in de les, moet je die verschillen eerst vaststellen. Het hangt vervolgens van de soort differentiatie (tempo, interesse, niveau, inhoud?) en van je werkvorm af of je leerlingen individueel of in groepen laat werken en of je ze zelf laat kiezen of dat jij dat doet. Als je besluit om met twee of drie niveaugroepen te werken, kun je dat doen op basis van verschillende gegevens en observaties. Ten slotte maken we bij dit onderdeel nog onderscheid tussen analoog clusteren en digitaal clusteren.

ANALOOG CLUSTEREN

A - BENUT HET LVS

Gebruik de informatie in het leerlingvolgsysteem, zoals cijfers van voorgaande jaren, informatie van de basisschool, opmerkingen van collega's en informatie over eventuele leerproblemen.

B - VOORKEUR VAN DE LEERLINGEN

Je kunt leerlingen ook zelf laten kiezen. Dit kan op basis van leervoorkeur, maar ook aan de hand van toetsresultaten: Waar hebben ze nog vragen over? Let er op dat ze niet altijd de beste keuze maken en begeleiding daarbij vaak gewenst is!

C - FORMATIEVE RESULTATEN

Laat de leerlingen een diagnostische toets maken om hun niveau, tempo of instructiebehoefte te bepalen. Je hoeft niet altijd het wiel opnieuw uit te vinden! Oefeningen van de methode zijn vaak ook heel geschikt.

E - SUMMATIEVE RESULTATEN

Al een toets afgenomen die aansluit bij je huidige lesdoel? Gebruik deze resultaten om je groep te (her)clusteren. Leerlingen zijn zelf vaak ook goed in staat om a.d.h.v. een toetsbespreking aan te geven waar ze nog behoefte aan hebben.

DIGITAAL CLUSTEREN

A - FORMATIEVE RESULTATEN

Regelmatig formatieve resultaten verzamelen kan veel werk zijn. Hiervoor kun je allerlei digitale tools inzetten. De resultaten van deze 'toetsen' kun je dan gebruiken om te clusteren of, nog mooier, leerlingen inzicht te geven in hun voortgang en hen zélf verstandige keuzes te laten maken. Hieronder een selectie van het uitgebreide aanbod [klik de logo's voor de links]:

B - SUMMATIEVE RESULTATEN

Natuurlijk zijn bovenstaande digitale middelen ook in te zetten om summatief te toetsen en deze resultaten vervolgens te gebruiken om je leerlingen te clusteren. Ook hebben verschillende LVS-programma's inmiddels een toetsmodule en bieden steeds meer uitgeverijen digitaal toetsmateriaal aan.

C - DIGITALE LEERSTIJLENTESTEN of THEMATISCHE ENQUÊTES

Om leerlingen meer inzicht te geven in welke manier van aanpak/van leren hun voorkeur heeft kun je hen een digitale leerstijlentest laten maken. Alleen laten werken volgens hun eigen voorkeur zorgt niet voor betere resultaten, maar inzicht in hun voorkeur geeft jou wel input om te variëren in werkvormen en je kunt leerlingen individueel uitdagen om buiten hun comfortzone te werken. Hetzelfde geldt als je een enquête over het thema afneemt: niet gericht op wat ze weten, maar wat ze vinden/denken/voelen.

Bereid je gedifferentieerde les voor in 5 stappen:

1. Verzamel gegevens over je leerlingen.
2. Analyseer deze gegevens.
3. Cluster op basis van deze objectieve criteria.
4. Bereid je les in detail voor – wat gaat elk cluster doen?
5. Organiseer je les – tafelopstelling, materialen en werkafspraken over geluid, gedrag, etc.

[Berben e.a., 2014]

Bekijk ons informatiefilmpje over differentiëren in de les op EDpuzzle.

Samengesteld door: A. Luijten (Het Rijks)
M. de Jongh (NSG)
C. Stoffels (Canisius College)

Als onderdeel van project STOER van Academische Opleidingsschool Passie voor Leren.

www.passievoorleren.eu

VARIATIEMOGELIJKHEDEN

Op de voorkant van dit blad hebben we het voornamelijk over schriftelijke en toetsende manieren voor formatieve assessment. Natuurlijk kan dit ook op allerlei andere manieren. Denk daarbij bijvoorbeeld aan:

Fist to Five:

Laat leerlingen hun hand opsteken om aan te geven hoeveel hulp ze nog nodig hebben. In sommige klassen is het helaas niet veilig genoeg om te laten zien dat je iets niet snapt. Je kunt leerlingen eventueel met gesloten ogen hun hand op laten steken.

[Lees meer over deze methode online.](#)

Reactiekaartjes:

- Alle leerlingen krijgen 3 kleurenkaartjes (in een enveloppe voor makkelijke distributie en opslag). Tijdens het zelfstandig werken leggen ze deze op de hoek van hun tafel.
- Het grote voordeel is dat ze niet de hele tijd met hun vinger omhoog hoeven te zitten en toch kunnen proberen verder te werken.
- Deze werkvorm helpt leerlingen te leren omgaan met uitgestelde aandacht.

Gouden Tips

- De mogelijkheden om (digitale tools) te gebruiken bij het verzamelen van gegevens over je leerlingen zijn eindeloos. Bepaal daarom zoals altijd eerst je lesdoelen. Kijk daarna welke informatie al voorhanden is en welk bestaand materiaal je kunt gebruiken. Begin klein!
- Vergeet niet dat het niet alleen voor jou nieuw is, maar ook voor je leerlingen. Plan dus voldoende tijd in om hen te laten wennen aan de werkwijze en (nieuwe) lesafspraken.

MEER INFORMATIE?

Wil je meer weten over opbrengstgericht werken of omgaan met verschillen?

Bekijk dan de materialen ontwikkeld door de leergroepen!

- Ga naar de website van Passie voor Leren.
- Klik in het menu op 'Docs'
- Scrol naar beneden naar 'Project STOER'

DIFFERENTIËREN MET VERLENGDE INSTRUCTIE (IGDI)

Sommige leerlingen hebben meer uitleg nodig dan andere. Door te differentiëren in instructie volgens het IGDI-model (Houtveen e.a., 2005) houd je rekening met hun verschillende behoefte aan uitleg en mate van zelfstandigheid. IGDI = het Interactieve Gedifferentieerde Directe Instructiemodel. Hierbij kan gedifferentieerd worden op twee, respectievelijk drie niveaus. Belangrijk hierbij is een goede indeling in niveau groepen vooraf. **Alle 5 stappen van de voorbereiding van een gedifferentieerde les dienen doorlopen te worden.**

LESVOORBEREIDING

1 VERZAMEL GEGEVENS

Verzamel objectieve gegevens, zoals behaalde resultaten bij (diagnostische) toetsen, en subjectieve gegevens op basis van observaties van inzet en mate van zelfstandigheid.

2 ANALYSEER GEGEVENS

Maak een analyse van de subjectieve en objectieve gegevens. Als je dit in een Excel-bestand doet kun je leerlingen daarna gemakkelijk ordenen in de 3 groepen.

3 GROEPSINDELING

Vorm 3 groepen: de instructie-onafhankelijke, de instructie-gevoelige en de instructie-afhankelijke leerlingen. Als je met 2 groepen wilt werken, combineer dan de eerste 2 groepen.

4 BEPAAL HET LESDOEL

Welke stof wordt behandeld en welke opdrachten dienen minimaal in de les en als huiswerk gemaakt te worden? Maak evt. gebruik van Flipping the classroom.

5 ONTWERP HET AANBOD

Noteer welke stof iedere groep krijgt uitgelegd en wat de opdrachten zijn per groep. Zorg voor interessante (uitdagende) herhaling en/of verdieping voor de instructieonafhankelijke groep.

6 ORGANISATIE

Bepaal de indeling van het lokaal. Waar plaats je de verschillende groepen? Waar ga je zelf zitten met de instructieafhankelijke leerlingen? Hoe lang werkt iedere groep zelfstandig?

TIJDENS DE LES

1 WIE ZIT WAAR?

Neem aan het begin van de les met de leerlingen de indeling van het lokaal en het programma door. Het is handig om hen bij de deur te ontvangen en de plattegrond op het bord te laten zien.

Groep A: Instructieonafhankelijke leerlingen.
Groep B: Instructiegevoelige leerlingen.
Groep C: Instructieafhankelijke leerlingen.

2 LESPROGRAMMA

Begin met een klassikale introductie en sta stil bij het doel van de les en de taken van de verschillende groepen. Daarna kan A zelf aan de slag. Daarna geef je kort uitleg en oefen je met groep B en C, vervolgens krijg C nog extra uitleg. Vergeet niet bij A en B terug te komen en gezamenlijk af te sluiten.

Met de hele klas:

Terugblik + oriëntatie + aankondiging.

Groep A: zelfstandige verwerking	B + C: instructie en inoefening	
	Groep B: zelfstandige verwerking	Groep C: verlengde instructie
Groep A + B: feedback / vragen stellen.		Groep C: zelfstandige verwerking.
Gezamenlijke afsluiting.		

Bereid je gedifferentieerde les voor in 5 stappen:

1. Verzamel gegevens over je leerlingen.
2. Analyseer deze gegevens.
3. Cluster op basis van deze objectieve criteria.
4. Bereid je les in detail voor – wat gaat elk cluster doen?
5. Organiseer je les – tafelopstelling, materialen en werkafspraken over geluid, gedrag, etc.

[Berben e.a., 2014]

Samengesteld door: A. Luijten (Het Rijks)
M. de Jongh (NSG)
C. Stoffels (Canisius College)

Als onderdeel van project STOER van Academische
Opleidingsschool Passie voor Leren.

www.passievoorleren.eu

VARIATIEMOGELIJKHEDEN

Differentiëren met twee groepen:

Met de hele klas: Terugblik + oriëntatie + aankondiging	
Met de hele klas: Instructie en inoefening.	
Groep A + B: zelfstandige verwerking.	Groep C: verlengde instructie.
Groep A + B: feedback / vragen stellen.	Groep C: zelfstandige verwerking.
Gezamenlijke afsluiting.	

Gouden Tips

- Maak werkafspraken met leerlingen over het toegestane geluidsniveau.
- Hierbij kun je gebruik maken van middelen als een 'stoplicht' of een codering. Bij een stoplicht geeft de kleur rood aan: 'werken in stilte', de kleur oranje: 'overleggen mag op fluistertoon' en de kleur groen: 'praten op normaal geluidsniveau is toegestaan'.
- Een mogelijke codering is die van Peter Teitler (Lessen in orde, 2009): 'zs' is 'zelfstandig werken in stilte', 'zf' is 'zelfstandig werken op fluistertoon'.

MINDER GESCHIKT VOOR

- Een klas met weinig leerlingen die goed kunnen omgaan met uitgestelde aandacht van de docent. (Zie ook Gouden tips.)

HOE VERDER

- Nadat je 'instructie op maat' hebt gegeven met het verlengde instructiemodel kun je ervoor kiezen om ook op maat te toetsen. Geef leerlingen in een dakpanklas bijvoorbeeld twee cijfers: één havo-score en één vwo-score.
- Je kunt niet alleen vooraf, maar ook naderhand een formatieve toets afnemen en leerlingen zelf laten analyseren of ze vooruit zijn gegaan.

DE HELE TAAK EERST

Over het algemeen hanteren we in het onderwijs een standaard opbouw: de docent activeert voorkennis m.b.t. een specifiek lesdoel, daarna volgt uitleg, een geleid voorbeeld, oefening in deeltaken en tenslotte een eindtaak die bedoeld is om te beoordelen of de leerlingen de leerdoelen hebben behaald. Door dit om te draaien en deze eindtaak meteen aan te bieden zet je de leerlingen 'in the driver's seat'. Voor sterkere leerlingen is dit vanaf het begin een grotere uitdaging en het stelt jou in staat om juist de zwakkere leerlingen meer individuele aandacht te geven.

LESVOORBEREIDING

1 LESDOELEN/BEOORDELING

- Wat moeten de leerlingen kennen en kunnen na het maken van de eindtaak?
- Hoe ga je hun werk beoordelen? Volgt er nog een toets of hoort bij de eindtaak een verslag?

BIOLOGIE

Vertel de leerlingen over de schilder Vincent van Gogh en zijn afgesneden oor. Leerlingen moeten de termen uit het boek gebruiken om uit te leggen of hij beter of slechter zal kunnen horen.

2 NOG NIET OMDRAAIEN

Bepaal nu hoe je deze les(senreeks) normaal zou opbouwen. De activiteiten die je nu niet onderneemt functioneren nu als ondersteunende interventies als je merkt dat een leerling vast loopt.

NEDERLANDS

Bij een lessenreeks over samenvatten introduceer je een tekst door alleen de (grappige/vreemde) titel of plaatjes te laten zien. Daarna gaan de leerlingen meteen aan de slag om een samenvatting te maken.

3 EINDTAAK BEPALEN

Ontwerp een eindtaak die aansluit bij je lesdoelen en qua complexiteit bij het niveau van de klas. Als inspiratie hebben we hier 3 voorbeelden toegevoegd uit het boek **'Uitdagend gedifferentieerd vakonderwijs'** (zie *Hoe verder*)

ENGELS

Bij een lessenreeks over het weer en de toekomstige tijd laat je een Engels weerbericht zien/lezen. Leerlingen moeten daarna, in groepjes, zelf het weer voor de komende week in het Engels presenteren.

TIJDENS DE LES

1 INTRODUCTIE

Begin door de eindtaak te introduceren. Pas op dat je niet al te veel (mogelijke) stappen/deelonderwerpen uitlegt. Hier moeten ze zelf naar op zoek! Geef ook aan of er in groep gewerkt mag/moet worden.

UITGEWERKT VOORBEELD

Je kunt je klas ook helpen met ondersteunend materiaal zoals een lijst met links naar filmpjes en relevante websites of een uitgewerkt voorbeeld (zoals een samenvatting van een andere tekst) waar ze de kunst kunnen 'afkijken'.

2 MEER NODIG VAN JOU?

De groep kan nu aan de slag. Zorg ervoor dat het voor de leerlingen duidelijk is welke ondersteuning ze van jou kunnen verwachten en op welk(e) moment(en). Hierna volgen een aantal voorbeelden.

VERLENGDE INSTRUCTIE

Sommige leerlingen (de instructieafhankelijke groep) zullen meer uitleg van jou nodig hebben. Geef hen daarom wat aanvullende uitleg naast de info in het boek of vraag hen plaats te nemen aan een instructietafel bij jou vooraan.

'VOORKENNIS ACTIVEREN

Leerlingen die moeilijker zelf op gang komen kun je helpen door hun voorkennis te activeren. Dit kan samen op het bord of door hen 'n woordweb of 'n werkblad met suggesties voor deelvragen te laten lezen/invullen.

3 EVALUATIE

Aan het einde van je lessenreeks kijk je samen met je leerlingen naar de lesdoelen/eindtermen. Laat de leerlingen (zoveel mogelijk zelf) verwoorden of ze deze lesdoelen hebben bereikt. Kunnen en kennen ze de stof?

Bereid je gedifferentieerde les voor in 5 stappen:

1. Verzamel gegevens over je leerlingen.
2. Analyseer deze gegevens.
3. Cluster op basis van deze objectieve criteria.
4. Bereid je les in detail voor – wat gaat elk cluster doen?
5. Organiseer je les – tafelopstelling, materialen en werkafspraken over geluid, gedrag, etc.

[Berben e.a., 2014]

Bekijk ons informatiefilmpje over differentiëren in de les op EDpuzzle

Samengesteld door: A. Luijten (Het Rijks)
M. de Jongh (NSG)
C. Stoffels (Canisius College)

Als onderdeel van project STOER van Academische Opleidingsschool Passie voor Leren.

www.passievoorleren.eu

VARIATIEMOGELIJKHEDEN

Aangezien deze werkvorm bij praktische alle vakken en op alle niveaus toe te passen is zijn de variatiemogelijkheden eindeloos.

Het is natuurlijk het mooiste als je met je eindtaak ook aan kan sluiten op de beleavingswereld van de leerlingen en/of de actualiteit. Als je op zoek bent naar inspiratie is dat een invalshoek die je als eerste kunt bekijken.

MINDER GESCHIKT VOOR

- Deze werkvorm zal voor de meesten van je leerlingen nieuw zijn. Begin daarom klein. Groepen die gewend zijn eerst 'bij het handje genomen te worden' zullen in het begin wel flink worstelen. Ga na of je daar voldoende lestijd voor vrij kunt en wilt maken.

GOUDEN TIPS

- Bundel je krachten met je collega's! Bedenk ieder een eindtaak voor een jaarlaag en neem ze samen door. Als je dit ieder jaar een keer doet heb je zo een heel arsenaal aan taken liggen.
- Je hoeft niet altijd het wiel uit te vinden! Veel methodes bieden aan het eind van ieder hoofdstuk projecten aan die prima kunnen dienen als eindtaak.
- Denk in 'projectonderwijs'termen! Er zijn veel mogelijkheden om vakoverstijgende projecten in te zetten als eindtaak. Brainstorm met andere secties of bekijk wat er op internet (ook door het vervolgonderwijs, musea en bedrijven) al wordt aangeboden.

HOE VERDER

Wil je meer lezen over deze werkvorm, zoals de theoretische onderbouwing? Ben je geïnteresseerd in uitgewerkte voorbeelden voor alle talen, filosofie, geschiedenis, economie, M&O, maatschappijleer, scheikunde, biologie, natuurkunde en wiskunde?

Lees dan de publicatie:

Uitdagend gedifferentieerd vakonderwijs - Praktisch gereedschap om je onderwijsrepertoire te blijven uitbreiden.

Van Fred Janssen, Hans Hulshof en Klaas van Veen.

Klik op het plaatje voor de link.

DIFFERENTIËREN MET NIVEAUGROEPEN

Hoe zorg je ervoor dat het leerrendement van een les zowel voor de goede als voor de zwakke leerlingen hoog is? Hoe voorkom je dat jouw aandacht vooral uitgaat naar de zwakke leerlingen en dat de goede leerlingen zich gaan vervelen? De Vlaamse docent wiskunde Fons Dresselaers bedacht een werkvorm waarbij alle leerlingen op hun eigen niveau en in hun eigen tempo een toets konden voorbereiden. Alle leerlingen werden uitgedaagd. Als extra stimulans stellen wij voor dat van elk niveau minstens één vraag in de officiële toets wordt opgenomen.

LESVOORBEREIDING

1 DOEL/NIVEAU/CLUSTEREN

Verwerk alle info uit stap 1 t/m 3 van de basisvoorbereiding van een gedifferentieerde les: stel het niveau vast van je leerlingen en maak clusters. Zie hiervoor ook de inspiratiefolder over clusteren!

2 TOETSSTOF

Zorg ervoor dat de toetsstof duidelijk te vinden is op de ELO en behandeld is (dit zou je deels via het principe van 'Flipping the classroom' kunnen doen).

3 HULPMIDDELEN BIJ HET OPSTELLEN VAN DE VRAGEN

Voor het opstellen van de vragen in les 1 zijn alle hulpmiddelen toegestaan. Informeer leerlingen hierover en zorg ervoor dat bepaalde hulpmiddelen, zoals atlassen of woordenboeken, aanwezig zijn. Denk hierbij ook aan eventuele voorbeeldvragen of een overzicht van online bronnen die ze kunnen gebruiken. De sterke leerlingen geef je natuurlijk geen voorbeeldvragen of je laat ze deze, en online bronnen, zélf opzoeken.

4 VOORBEREIDING LES 2

Beoordeel de door de leerlingen bedachte vragen op inhoud en niveau en pas deze zo nodig aan. Cluster de vragen op niveau, zodat je ze in de les snel kunt uitdelen.

5 RANDVOORWAARDEN LES 2

Stel het **minimum** aantal te beantwoorden vragen en de hoeveelheid tijd die hiervoor gebruikt mag worden van tevoren vast.

TIJDENS DE LES

1 DUO'S

Laat zelf duo's vormen. Het streven en de verwachting is dat leerlingen van hetzelfde niveau elkaar opzoeken. Mocht het niveauverschil in een duo toch te groot blijken te zijn, dan stel je dit ter discussie en laat je de groepen hergroeperen.

2 INSTRUCTIE

Geef daarna de opdracht: elk duo stelt 3 á 4 moeilijke toetsvragen op die begrip toetsen en niet naar reproductie vragen. Geef indien nodig (verlengde) instructie over verschillende soorten toetsvragen.

3 LES 2 - UITWISSELING

Neem de toetsvragen in **en voer stap 4 en 5 van de lesvoorbereiding uit**. Wissel de vragen in de volgende les uit tussen groepjes van hetzelfde niveau.

4 MAKEN & NAKIJKEN

Laat de vragen tegelijkertijd en in rust zelfstandig beantwoorden en daarna nakijken door degenen die de vragen hebben opgesteld.

5 BESPREKING & UITLEG

De vragen die niet goed beantwoord zijn, worden uitgelegd door degenen die de vragen hebben opgesteld. Als de uitleg niet helder is wordt de hulp van de docent gevraagd. Hiervoor kun je een instructietafel gebruiken.

6 UITDAGING!

Laat in een volgende les sommige groepen de vragen van een hoger niveau beantwoorden en laat deze door de opstellers van de vragen beoordelen en uitleggen. Ook de goede leerlingen worden weer uitgedaagd!

Bereid je gedifferentieerde les voor in 5 stappen:

1. Verzamel gegevens over je leerlingen.
2. Analyseer deze gegevens.
3. Cluster op basis van deze objectieve criteria.
4. Bereid je les in detail voor – wat gaat elk cluster doen?
5. Organiseer je les – tafelopstelling, materialen en werkafspraken over geluid, gedrag, etc.

[Berben e.a., 2014]

Bekijk ons informatiefilmpje over differentiëren in de les op EDpuzzle.

Samengesteld door: A. Luijten (Het Rijks)
M. de Jongh (NSG)
C. Stoffels (Canisius College)

Als onderdeel van project STOER van Academische Opleidingsschool Passie voor Leren.

www.passievoorleren.eu

VARIATIEMOGELIJKHEDEN

- Als beloning en als extra stimulans kun je enkele vragen van de leerlingen in de officiële toets opnemen.
- Ga zelf aan tafel zitten bij enkele groepjes zwakke leerlingen.
- Laat alleen de betere leerlingen deze opdrachten uitvoeren en herhaal de stof op een andere manier met de groep zwakke leerlingen.

GOUDEN TIPS

- Werk samen met collega's in dezelfde leerlaag en wissel evt. toetsvragen tussen leerlingen van verschillende klassen uit.
- Projecteer op het bord enkele goede vragen en leg uit waarom dat goede vragen zijn. Leerlingen zullen beter weten hoe ze moeten leren voor een toets als ze weten op wat voor een manier er gevraagd kan worden.

MINDER GESCHIKT VOOR

- Klassen waarin het niveauverschil klein is en waarin weinig 'experts' (uitblinkers) voorkomen.

HOE VERDER

Evalueer je lessen en het resultaat van de toets volgens de cyclus van opbrengstgericht werken.

Wil je meer informatie en theorie over waarom Fons Dresselaers voor deze werkvorm heeft gekozen?

Bekijk dan zijn filmpje door op het YouTube-logo te klikken.

DIFFERENTIËREN MET EXPERTROLLEN

Hoe zorg je ervoor dat het maken van opdrachten aantrekkelijk en effectief blijft voor alle leerlingen? Sterke leerlingen hebben vaak hun opdrachten al af terwijl de zwakke nog niet op de helft zijn. Als ze dan extra opdrachten krijgen ervaren ze dit eerder als een straf dan als een beloning. De zwakke leerlingen krijgen vaak het werk dat niet af is als extra huiswerk mee. Ook dit werkt niet stimulerend. Door ze samen te laten werken in groepjes met verschillend niveau en de goede leerlingen de 'expertrol' te geven, daag je iedereen op het eigen niveau uit en los je het tempoprobleem op.

LESVOORBEREIDING

1 DOEL/NIVEAU/CLUSTEREN

Verwerk alle info uit stap 1 t/m 3 van de basisvoorbereiding van een gedifferentieerde les en bepaal wie de 5 beste en wie de 5 zwakste leerlingen zijn. De rest behoort tot de 'middengroep'.

2 MAAK GROEPJES

Maak groepjes: ieder groepje bestaat uit één goede leerling (de expert) en max. 4 leerlingen uit de middengroep. Er blijft één groepje met zwakke leerlingen over; voor hen ben jij straks de expert.

3 OPDRACHT(EN)

Bepaal welke opdracht of opdrachten de leerlingen gaan maken. Zorg dat dit ergens gemakkelijk terug te vinden is zoals op een lesplanner of de ELO van de school.

4 HULPMIDDELEN

Stel vast welke hulpmiddelen en materialen (antwoordbladen!) nodig en/of toegestaan zijn. Je hoeft natuurlijk niet alles uit te printen. Zet ook dingen op de ELO.

5 OPSTELLING

Zet de tafels in een groepsoptelling. In sommige lokalen zal dit wat uitdagender zijn. Overweeg eventueel om 1 groepje buiten het lokaal te laten werken.

TIJDENS DE LES

1 GROEPSINDELING

Maak de groepsindeling bekend en laat de leerlingen in de juiste groep plaatsnemen.

Soms is het handig om de experts vooraf apart instructie te geven.

2 WERKWIJZE

Leg de werkwijze uit: de groepsleden mogen om de beurt een vraag/opgave mondeling beantwoorden.

Het antwoord wordt door de leerling links naast deze leerling mondeling beoordeeld. Uiteindelijk stelt de expert vast of het antwoord al dan niet goed is en waarom en wordt het antwoord door iedereen genoteerd.

Als geen van de leden het antwoord weet, wordt de vraag geparkeerd om later aan de docent voor te leggen.

3 AAN DE SLAG

Laat de groepen aan het werk gaan en ga zelf op dezelfde wijze aan het werk met de groep zwakke leerlingen.

4 MAAK EEN RONDE

Wijs na enige tijd een expert aan in je eigen groep en maak een ronde door de klas om te helpen met 'geparkeerde' vragen.

5 NAKIJKEN & AFSLUITING

Groepen die klaar zijn mogen hun antwoorden nakijken. Daarna mag ieder lid van deze groep aanschuiven bij een andere groep om te helpen. Sluit klassikaal af met een terugblik: laat iedere expert de score van zijn/haar groep meedelen en vertellen hoe de samenwerking is verlopen.

Bereid je gedifferentieerde les voor in 5 stappen:

1. Verzamel gegevens over je leerlingen.
2. Analyseer deze gegevens.
3. Cluster op basis van deze objectieve criteria.
4. Bereid je les in detail voor – wat gaat elk cluster doen?
5. Organiseer je les – tafelopstelling, materialen en werkafspraken over geluid, gedrag, etc.

[Berben e.a., 2014]

Bekijk ons informatiefilmpje over differentiëren in de les op EDpuzzle

Samengesteld door: A. Luijten (Het Rijks)
M. de Jongh (NSG)
C. Stoffels (Canisius College)

Als onderdeel van project STOER van Academische Opleidingsschool Passie voor Leren.

www.passievoorleren.eu

VARIATIEMOGELIJKHEDEN

- Las af en toe een korte pauze/ronde in, waarin de experts onderling de geparkeerde vragen/opdrachten kunnen bespreken. Schuif hierbij aan.
- Voeg een wedstrijdelement toe: maak aan het eind van de les de beste/ snelste groep en een 'topexpert' bekend.
- Laat alleen de betere leerlingen deze opdrachten uitvoeren en herhaal de stof op een andere manier met de groep zwakke leerlingen.

GOUDEN TIPS

- Durf los te laten en verwacht de eerste keer niet te veel. Geef leerlingen de kans te wennen aan deze werkvorm.
- Laat in een volgende les een 'topexpert' jouw plaats innemen bij de zwakke leerlingen en neem plaats in een groep die niet goed aan het werk komt.

MINDER GESCHIKT VOOR

- Klassen die slecht met 'uitgestelde aandacht' van de docent kunnen omgaan.

HOE VERDER

En verder?

Evalueer je lessen en het resultaat van de toets volgens de cyclus van opbrengstgericht werken.

Meer lezen over de functie van expertrollen?

[Lees dan dit artikel.](#)

DIFFERENTIËREN MET EEN LEERMENU

Wil je je leerlingen meer op hun eigen tempo laten werken, keuzemogelijkheden bieden m.b.t. de verwerking van de stof en verdiepingsstof aanbieden? Dit kun je doen door een leermenu voor hen te ontwerpen. Een werkvorm die je ook in het begin van het schooljaar al kunt inzetten, als je nog niet veel specifieke data hebt om je leerlingen te clusteren. Doorloop altijd de 5 stappen om een gedifferentieerde les voor te bereiden. Deze werkvorm hoort bij **stap 4**: je les in detail voorbereiden.

LESVOORBEREIDING

1 LEERDOELEN /TIJDPLANNING

- Wat moeten de leerlingen kunnen en kennen als ze het leermenu hebben doorlopen?
- Hoeveel lessen ga je besteden aan het leermenu? Wat is daarnaast (eventueel de studielast thuis?)

2 WAT KAN ALLEEN?

Bepaal aan de hand van je leerdoelen welke stof de leerlingen zelf kunnen verwerven en waar ze jou bij nodig hebben. Je kunt er ook voor kiezen om de theorie middels filmpjes (zie 'Flipping the Classroom') aan te bieden.

3 HET VOORAFJE

Begin met een opdracht om voorkennis te activeren. Ook kun je leerlingen een formatieve pre-test laten maken om hun meer inzicht te geven in hun leerbehoefte.

4 HET HOOFDGERECHT

Leerlingen gaan aan de slag met de hoofdopdracht van de lessenreeks - deze is gericht op het verwerven van de kennis of vaardigheden die nodig zijn om de leerdoelen te bereiken. Dit kunnen ook 'gewoon' opdrachten uit de methode zijn.

5 DE BIJGERECHTEN

- Bedenk/gebruik hiervoor verschillende opdrachten om de opgedane kennis te oefenen/toe te passen.
- Bepaal vooraf hoeveel bijgerechten ze minimaal moeten doen.

6 HET TOETJE

Leerlingen die meer aankunnen kunnen kiezen voor een verdiepingsopdracht bij het toetje. Hier een beloning aan koppelen is wel aan te raden om leerlingen te stimuleren hier gebruik van te maken.

1 INSTRUCTIES

Benoem de leerdoelen in heldere 'Can-do-statements', stel specifieke deadlines, geef aan wanneer er ruimte is om vragen te stellen/extra uitleg te volgen, waar ze hulpmiddelen kunnen vinden, etc..

2 VERLENGDE INSTRUCTIE?

Nadat je samen het voorafje hebt gedaan kan de klas aan de slag. Jij hebt mogelijkheid om verlengde instructie voor leerlingen die instructie gevoelig/afhankelijk zijn. (zie inspiratiefolder Differentiëren d.m.v. verlengde instructie)

3 BEGELEID HET PROCES - TIPS!

- Loop rond om mee te kijken/lezen, te coachen, vragen te stellen.
- Wijs leerlingen regelmatig op het tijdspad en de hulpmiddelen.
- Zorg dat je op vaste momenten aan je instructietafel zit zodat leerlingen vragen kunnen komen stellen.

4 STATUSCHECK

Doe regelmatig een 'statuscheck', bijvoorbeeld aan het begin van de iedere les. Spreek met leerlingen die nog niet zo ver zijn en maak afspraken. Bepaal met anderen of een extra bijgerecht verstandig is of daag ze uit om een toetje te doen.

5 BEOORDELING / TOETSING

Als de leerlingen alle stappen van het leermenu succesvol hebben doorlopen zijn ze klaar voor de toets. Wil je echt differentiëren op tempo, dan bied je die natuurlijk aan als de leerling aangeeft er klaar voor te zijn.

De voortgang van je leerlingen volgen? Maak dan verbinding met hun online workspace zoals via met ClassNotebook, GoogleClassroom:
[Klik de logo's voor meer info.](#)

Classroom
by Google

Bereid je gedifferentieerde les voor in 5 stappen:

1. Verzamel gegevens over je leerlingen.
2. Analyseer deze gegevens.
3. Cluster op basis van deze objectieve criteria.
4. Bereid je les in detail voor – wat gaat elk cluster doen?
5. Organiseer je les – tafelopstelling, materialen en werkafspraken over geluid, gedrag, etc.

[Berben e.a., 2014]

Bekijk ons informatiefilmpje over differentiëren in de les op EDpuzzle

Samengesteld door: A. Luijten (Het Rijks)
M. de Jongh (NSG)
C. Stoffels (Canisius College)

Als onderdeel van project STOER van Academische Opleidingsschool Passie voor Leren.
www.passievoorleren.eu

VARIATIEMOGELIJKHEDEN

Maak van je lesplanner een leermenu of leerroute:

Je hoeft natuurlijk niet meteen het wiel opnieuw uit te vinden! Bekijk een bestaande lesplanner - welke opdrachten zijn 'voorgerechten' en welke passen in de categorieën 'hoofdgerecht, bijgerecht en toetje'?

Bijgerechten: Alleen opeten of samen delen?

Je kunt voor dit menu-onderdeel denken aan het maken van een mindmap, het bekijken en samenvatten van filmpjes van experts, het maken van een visuele/schematische weergave van de stof, het interviewen van elkaar, het debatteren over de stof en het opnemen van een eigen uitlegfilmpje.

Deze opdrachten kunnen individueel maar ook in tweetallen uitgevoerd worden.

Gouden Tips

- Bundel je krachten met je collega's! Samen een aantal bijgerechten en verdiepingsopdrachten scheelt enorm veel tijd en het is nog leuk ook!
- Laat je (bovenbouw)leerlingen zelf voorstellen doen. Verzamel deze (bijvoorbeeld op een 'wall' op www.padlet.com) en pluk er de vruchten van!
- Laat je, voor het ontwerpen van de opdrachten inspireren door de 6 niveau's van Bloom. Op [deze website van SLO](#) vind je per niveau acties en producten. (en nog veel meer informatie over de Taxonomie)
- Een 'gamification' element inbouwen kan leerlingen motiveren en stimuleren om meer onderdelen van het leermenu te maken.

MINDER GESCHIKT VOOR

- Instructie-afhankelijke en instructiegevoelige leerlingen zullen er meer moeite mee hebben om zelfstandig aan de slag te gaan met een leermenu. Deze groepen zul je je meer moeten volgen en begeleiden.

HOE VERDER

Niet alleen bij Passie voor Leren zijn we bezig geweest met het thema 'Omgaan met verschillen'. Ook deelnemers aan de verschillende Leerlabs van Leerling2020 hebben mooie praktijkvoorbeelden verzameld. De twee onderstaande voorbeelden bieden je, net zoals bij een leermenu, te differentiëren op tempo en niveau:

[Differentiëren met sterren.](#)

[Differentiëren met een routekaart.](#)

DIFFERENTIËREN MET EEN KEUZEBORD

Meer keuzevrijheid bieden? Een keuzebord kan daarbij helpen. Hiermee bied je hen de keuze op welke manier ze de stof gaan verwerken. Bij het ontwerpen van de opdrachten ga je uit van de meervoudige intelligenties van Gardner. Inderdaad, er is inmiddels bewezen dat leerlingen bedienen op hun leerstijl/intelligentie geen positieve effecten heeft op de leerresultaten, maar dit heeft wel degelijk effect op de motivatie en het gevoel van eigenaarschap van de leerlingen! Deze werkvorm hoort **bij stap 4** van de 5 stappen om een gedifferentieerde les voor te bereiden.

LESVOORBEREIDING

1 LESDOELEN/BEOORDELING

- Wat moeten de leerlingen kunnen laten zien met het product dat ze gaan maken?
- Hoe ga je hun werk beoordelen? Hoeveel punten krijgen ze voor het proces en voor de inhoud?

2 BASISOPDRACHT

Schrijf een basisopdracht waarin je beschrijft hoeveel onderdelen ze (minstens) moeten kiezen/maken, of het digitaal of juist analoog gemaakt moet worden en of ze mogen samenwerken of niet.

3 TIJDPAD/HULPMIDDELEN

- Hoeveel lessen kunnen ze aan de opdracht werken? Moeten ze thuis verder werken?
- Welke (digitale) hulpmiddelen zijn beschikbaar om hun opdracht uit te voeren? (naslagwerk, knutselpullen, etc.)

4 VOORBLAD

Verwerk alle info uit stap 1 t/m 3 in een voorblad dat je bij je keuzebord uitdeelt.

De info op dit voorblad geldt dus voor alle leerlingen.

5 OPDRACHTEN ONTWERPEN

Doe dit a.d.h.v. de meervoudige intelligenties (evt. in combinatie met Taxonomy van Bloom). Minimaal 3, maximaal 9 stuks.

6 WERKLAST / MATERIALEN

- Is 1 van je keuzeopdracht niet veel meer werk dan de anderen? Laat evt. een collega meekijken.
- Plaats alle materialen (ook hulpmiddelen) op de digitale leeromgeving of print ze uit en regel andere benodigdheden.

TIJDENS DE LES

1 VOORBLAD/KEUZEMOMENT

- a. Neem het voorblad door. Leg minstens het doel en de beoordeling uit.
- b. Leerlingen geven nu hun keuze door. Hier kun je indien nodig bijsturen als je een keuze niet verstandig vindt.

2 VERLENGDE INSTRUCTIE?

Nu de klas aan de slag gaat heb je de mogelijkheid om verlengde instructie voor leerlingen die instructie gevoelig/afhankelijk zijn. (zie inspiratiefolder Differentiëren d.m.v. verlengde instructie)

3 BEGELEID HET PROCES - TIPS!

- Loop rond om mee te kijken/lezen, stel vragen.
- Wijs leerlingen op het tijdspad en de hulpmiddelen.
- Zet leerlingen die aan dezelfde opdracht werken bij elkaar zodat ze elkaar ook kunnen helpen.

4 STATUSCHECK

Doe regelmatig een 'statuscheck', zoals aan het begin van de iedere les. Spreek met leerlingen die nog niet zo ver zijn. Maak afspraken of laat hen zelf een korte planning maken die jij af en toe kunt komen checken.

5 PEERREVIEW/HELPDESK

- Plan een moment in waarop leerlingen elkaars werk bekijken en feedback geven.
- Zet snelle leerlingen in om andere leerlingen tussendoor te helpen of feedback te geven (en geef hen hiervoor een beloning!).

6 ZELFEVALUATIE

Verwijs aan het einde van je lessenreeks nog eens naar de lesdoelen/eindtermen/beoordeling en dring erop aan dat leerlingen die inzetten om hun eigen werk te checken voordat ze het inleveren.

Bereid je gedifferentieerde les voor in 5 stappen:

1. Verzamel gegevens over je leerlingen.
2. Analyseer deze gegevens.
3. Cluster op basis van deze objectieve criteria.
4. Bereid je les in detail voor – wat gaat elk cluster doen?
5. Organiseer je les – tafelopstelling, materialen en werkafspraken over geluid, gedrag, etc.

[Berben e.a., 2014]

Bekijk ons informatiefilmpje over differentiëren in de les op [EDpuzzle](https://www.edpuzzle.nl)

Samengesteld door: A. Luijten (Het Rijks)
M. de Jongh (NSG)
C. Stoffels (Canisius College)

Als onderdeel van project STOER van Academische Opleidingsschool Passie voor Leren.

www.passievoorleren.eu

VARIATIEMOGELIJKHEDEN

Assessment vooraf:

Laat je leerlingen vooraf een zelf-assessment maken zoals op [deze Belgische website](#) om te bepalen wat hun voorkeur heeft. Gebruik de uitkomst om jouw keuzebord op deze groep aan te passen.

Boter-kaas-en-eieren keuzebord:

Daag je leerlingen uit om buiten hun comfortzone te gaan! Bied alleen de 3 meest voorkomende intelligenties naar aanleiding van de assessment aan. Op dit keuzebord worden er per voorkeur 3 fases van Bloom aangeboden. De leerling moet in totaal 3 vakken van het keuzebord kiezen, uit iedere kolom 1 activiteit dus. (vandaar de naam “boter-kaas-en-eieren”). Gebruik hierbij de [Integratie Matrix van SLO](#).

Gouden Tips

- Bundel je krachten met je collega's! Zelf 8-9 verwerkingsopdrachten bedenken over thema is flink wat werk. Verdeel het met 3 collega's en bedenk er ieder 3.
- Laat je (bovenbouw)leerlingen zelf voorstellen doen. Verzamel deze (bijvoorbeeld op een 'wall' op www.padlet.com) en pluk er de vruchten van!
- Is het weer tijd voor presentaties en heb je geen zin in weer de PowerPoint-eenheidsworst? Maak een keuzebord over verschillende presentatievormen zoals Prezi, PowToon, NearPod of iMovie.

MINDER GESCHIKT VOOR

- Langer durende keuzebordopdrachten zijn niet geschikt voor groepen waarin je nog niet eerder langere tijd zelfstandig aan een opdracht hebt laten werken. Begin klein.
- Een keuzebord is minder geschikt als introductieopdracht of om voorkennis te activeren. Gebruik hem dus om leerlingen te laten oefenen met stof die je al hebt behandeld zodat ze kunnen laten zien dat ze het beheersen.

HOE VERDER

Kijk voor meer voorbeelden van keuzeborden op Pinterest:

- www.pinterest.com (of gebruik de app)
- Zoekterm 'Choice board'.
- Specificeer eventueel door jouw vak in het Engels toe te voegen aan de zoekterm (of een vakonderdeel/onderwerp)

Het workshopmateriaal over differentiëren in de les bekijken?

- Ga naar de website van Passie voor Leren.
- Klik in het menu op 'Docs'
- Scrol naar beneden naar 'Project STOER'